

อนุภาคการกำเนิดเหนือธรรมชาติในชาตก
ตำนาน และนิทานพื้นบ้านไทย

Motifs of Supernatural Birth in Jataka,
Thai Myths and Folktales

นิตยา วรรณกิติ^{*}

Nittaya Wannakit

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งอธิบายลักษณะอนุภาคการกำเนิดเหนือธรรมชาติ 2 อนุภาคในอรรถกถาชาตก ปัญญาสาตก ตำนาน และนิทานพื้นบ้านไทย ได้แก่ อนุภาคการกำเนิดในดอกบัวและอนุภาคการกำเนิดจากการกินน้ำปัสสาวะ เพื่อให้เข้าใจแนวคิดและจุดมุ่งหมายของการใช้อนุภาคการกำเนิดเหนือธรรมชาติในกลุ่มข้อมูลดังกล่าว ผลการศึกษาพบว่าวัตถุประสงค์ของการใช้อนุภาคการกำเนิดเหนือธรรมชาติทั้ง 2 อนุภาคสอดคล้องกับแก่นเรื่องและประเภทของวรรณกรรม ด้านที่มาของแนวคิดในการสร้างสรรค์อนุภาค สันนิษฐานว่า น่าจะเป็นแนวคิดที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ชั้นอรรถกถาเป็นเบื้องต้น ก่อนจะแผ่ขยายความคิดไปยังกลุ่มวรรณกรรมที่เป็นตำนาน ชาตกนอกนิบาต และนิทานพื้นบ้านในชั้นหลัง โดยเป็นการประยุกต์ให้เหมาะสมกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม

คำสำคัญ: อนุภาค; การกำเนิดเหนือธรรมชาติ; วรรณกรรมพื้นบ้าน

^{*} อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Abstract

This paper aims to explain two types of motifs of supernatural birth in the Jataka Atthakatha, Panyasa Jataka, myths and Thai folktales, including the motifs of supernatural birth in a lotus, and from drinking urine, to understand their concepts and purposes. It was found that the use of both motifs is consistent with the story theme and type of literature. Regarding the origin of such motifs, it is assumed that they primarily appeared in the Tripitaka and Atthakatha before being spread to literature in the form of myths, non-canonical Jataka and folktales, and adapted to suit the socio-cultural context

Keywords: motif; supernatural birth; folk literature

ความนำ

อนุภาค (motif) คือองค์ประกอบเล็กๆ ในนิทานเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะเด่นเป็นพิเศษจนทำให้เกิดการจดจำและเล่าสืบทอดต่อกันมา องค์ประกอบที่จัดเป็นอนุภาคเป็นได้ทั้งตัวละคร วัตถุ/สิ่งของ และเหตุการณ์/พฤติกรรม (ประครอง นิมมานเหมินท์, 2543: 38) งานวิจัยที่เป็นแนวทางการศึกษาอนุภาคที่สำคัญได้แก่ การศึกษาอนุภาคของสตีธ ธอมป์สัน (Stith Thompson) นักคติชนวิทยาชาวอเมริกัน ที่ได้รวบรวมนิทานจากภูมิภาคต่างๆ ทั่วโลกมาจำแนกอนุภาคและจัดหมวดหมู่จัดพิมพ์ไว้ในหนังสือชุด **ดัชนีอนุภาคนิทานพื้นบ้าน (Motif-Index of Folk Literature)** นับเป็นหนังสือที่มีประโยชน์อย่างยิ่งในการศึกษาอนุภาคในนิทานพื้นบ้านหรือวรรณคดี ทั้งในด้านการศึกษาเปรียบเทียบอนุภาคต่างๆ การศึกษากลุ่มความคิดที่ปรากฏในอนุภาค และการศึกษาโครงสร้างของนิทาน เป็นต้น

อนุภาคสำคัญอนุภาคหนึ่งที่ปรากฏในดัชนีอนุภาคสากลและพบมากในตำนานและนิทานพื้นบ้านไทยคืออนุภาคการกำเนิดเหนือธรรมชาติ ใน**ดัชนีอนุภาคนิทานพื้นบ้าน** ปรากฏการกำเนิดเหนือธรรมชาติในอนุภาคเกี่ยวกับการดื่มกินสิ่ง

เกี่ยวกับคน สัตว์หรือสิ่งเหนือธรรมชาติแล้วตั้งครุฑกระจายอยู่ในหมวดหมู่ต่างๆ เป็นจำนวนมาก อาทิ T511.1 การตั้งครุฑจากการกินผลไม้ T511.2 การตั้งครุฑจากการกินพืช T512.2 การตั้งครุฑจากการดื่มบัสสาวะ T512.3 การตั้งครุฑจากการดื่มน้ำ T512.6 การตั้งครุฑจากการดื่มน้ำอสุจิ เป็นต้น ส่วนในตำนานและนิทานพื้นบ้านไทยมักกล่าวถึงชาติกำเนิดของตัวละครเอกที่มีความผิดปกติในการกำเนิดลักษณะต่างๆ ฉะนั้นจึงน่าสนใจว่าเหตุใดอนุภาคการกำเนิดเหนือธรรมชาติจึงปรากฏอย่างแพร่หลายในนิทานหลายกลุ่มและน่าตั้งคำถามต่อไปถึงที่มาของแนวคิดหรือลักษณะการกำเนิดเหนือธรรมชาติในตำนานและนิทานพื้นบ้านดังกล่าว ตลอดจนศึกษาต่อไปว่าการกำเนิดในลักษณะเหนือธรรมชาติของตัวละครมีผลต่อการดำเนินเรื่องอย่างไรบ้าง

ตัวอย่างการศึกษานุภาคการกำเนิดเหนือธรรมชาติด้านวรรณคดีและคติชนวิทยา ได้แก่นงานวิจัยเรื่อง *การศึกษาวิเคราะห์การกำเนิดในลักษณะเหนือธรรมชาติของตัวละครสำคัญในวรรณกรรมชาดกนอกนิบาตล้านนา* ของ กาญจนา รุติปัญญาวัฒน์ (2542) เป็นการศึกษาวรรณกรรมชาดกนอกนิบาตล้านนาจำนวน 11 เรื่อง เพื่อรวบรวมการกำเนิดในลักษณะเหนือธรรมชาติมาศึกษาวิเคราะห์และตีความในเชิงสัญลักษณ์ วิเคราะห์แนวคิดและจุดมุ่งหมายของผู้แต่ง รวมไปถึงศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการกำเนิดในลักษณะเหนือธรรมชาติกับพฤติกรรมของตัวละครสำคัญและการดำเนินเรื่อง และงานวิจัยเรื่อง *การสมพาสที่ผิดธรรมชาติในนิทานไทย: การศึกษานุภาคทางคติชนวิทยา* ของ ปรียารัตน์ เชาวลิขิตประพันธ์ (2549) เป็นการศึกษาวิจัยทางคติชนวิทยาที่ใช้แนวคิดเรื่องอนุภาคและการตีความเชิงสัญลักษณ์เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดระบบนิทานไทยที่ปรากฏอนุภาคการสมพาสที่ผิดธรรมชาติและวิเคราะห์ความหมายของอนุภาคในช่วงวัฒนธรรม

คำว่าอนุภาคการกำเนิดเหนือธรรมชาติในบทความนี้ หมายถึง ลักษณะการกำเนิดที่ไม่เป็นไปตามธรรมชาติหรือผิดปกติวิสัยของมนุษย์ซึ่งอาจปรากฏได้หลายรูปแบบ โดยรูปแบบการกำเนิดเหนือธรรมชาติของตัวละครที่งานวิจัยนี้เลือกมา

ศึกษามี 2 ลักษณะคือ อนุภาคการกำเนิดในดอกบัวและอนุภาคการกำเนิดจากการกินน้ำปัสสาวะ

อนุภาคการกำเนิดในดอกบัว หมายถึง ตัวละครถือกำเนิดขึ้นในดอกบัวโดยไม่มีบิดามารดา ส่วนอนุภาคการกำเนิดจากการกินน้ำปัสสาวะ หมายถึง ตัวละครถือกำเนิดขึ้นจากการที่มารดาได้ดื่มน้ำปัสสาวะของบุรุษเพศ/สัตว์แล้วตั้งครรภ์ ตรงกับอนุภาค T512.2 การตั้งครรภ์จากการดื่มน้ำปัสสาวะใน **ดัชนีอนุภาคนิทานพื้นบ้าน**

ผู้วิจัยมีสมมุติฐานว่าอนุภาคการกำเนิดเหนือธรรมชาติในตำนานและนิทานพื้นบ้านไทย ได้รับอิทธิพลมาจากอรรถกถาชาดก แล้วได้ขยายรูปแบบออกไปเป็นการกำเนิดเหนือธรรมชาติอีกหลายลักษณะ

ขั้นตอนการศึกษาวิจัย

รวบรวมและศึกษาอนุภาคการกำเนิดในดอกบัวและอนุภาคการกำเนิดจากการกินน้ำปัสสาวะในอรรถกถาชาดกและอรรถกถาอื่นๆ ปัญญาชาดก ตำนาน และนิทานพื้นบ้านไทย จากนั้นศึกษาเปรียบเทียบเพื่อวิเคราะห์รายละเอียดความเหมือนคล้ายของอนุภาค รวมทั้งหน้าที่และความสำคัญของอนุภาคที่มีต่อเนื้อเรื่อง ก่อนจะศึกษาแนวคิดเชิงสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับอนุภาคเพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของแนวคิดดังกล่าว โดยจำแนกข้อมูลที่นำมาศึกษาได้ดังนี้

อรรถกถาชาดก จำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ *อาสังกชาดก* *อลัมพูชาดก* และ*พนินกาชาดก* **อรรถกถาอื่นๆ** จำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ *อรรถกถาพระอุบลวรรณาเถรี* *อรรถกถาอิสสิคิลิสูตร* และ*อรรถกถามหาสีหนาทสูตร*

ปัญญาชาดก จำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ *โสณันทชาดก* *วรรณุชาดก* และ*สีหนาทชาดก*

ตำนาน จำนวน 7 เรื่อง ได้แก่ *พงศาวดารโยนก* *ราชวงศ์ปทก* *พงศาวดารเมืองน่าน* *ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่* *ตำนานมูลศาสนา* *ตำนานนางจามเทวีวงศ์* และ*ชินกาลมาลีปกรณ์*

นิทานพื้นบ้าน จำนวน 25 เรื่อง ได้แก่ สุวรรณเมฆะหมาขนคำ เจ้าสุวัตร นางบัวคำ ชิวหาลิ้นคำ อุตสาบารส พระสวาทกับนางบัวตูม ท้าวโลวัตร หงส์หิน นางแดงอ่อน จักรจินพรหมริน อุตสาบารส ฤๅษีตาไฟ สุวรรณรัตน์ โมงป่า สินธุราช สัปประदनคำกัพย์ อำไพยราช นางผมหอม นางลูกช้าง หอрман พรหมจักร สุขวันฉะว้าวหลวง ท้าวคันธนาม และท้าวคัชนาม

อนุภาคการกำเนิดเหนือธรรมชาติในอรรถกถา

1. อนุภาคการกำเนิดในดอกบัว อนุภาคการกำเนิดในดอกบัวเป็นลักษณะพิเศษอย่างหนึ่งของตัวละคร ตัวละครจะถือกำเนิดขึ้นในดอกบัวโดยไม่มีบิดามารดาเป็นผู้ให้กำเนิด กล่าวคือดอกบัวเป็นสถานที่ให้กำเนิดตัวละคร

อนุภาคการกำเนิดในดอกบัวในอรรถกถาชาดก พบในชาดกเรื่อง *อาสังกชาดก* ชาดกลำดับที่ 381 บรรยายถึงภิกษุผู้กระสันจะสึกเนื่องจากภรรยาเก่า พระศาสดาตรัสว่าแม้ในชาติก่อน ภิกษุก็ได้อาศัยหญิงนี้ละทิ้งจตุรงคเสนา เสวยทุกข์ขนาดหนักอยู่ในท้องที่ป่าหิมพานต์ เป็นเวลา 3 ปี แล้วได้ทรงนำเอาเรื่องในอดีตมาสาธก กล่าวถึงพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ออกบวชเป็นฤๅษี ได้นางผู้หนึ่งซึ่งถือกำเนิดในดอกบัวมาเลี้ยงไว้ ให้ชื่อว่านางอาสังกา พระเจ้าพรหมทัตทราบจากพรานป่าจึงเสด็จไปขอนางจากพระดาบส พระดาบสตั้งเงื่อนไขว่าหากพระเจ้าพรหมทัตสามารถหายชื่อของนางได้จะยกนางให้ พระเจ้าพรหมทัตเพียรทำนายนชื่อของนางจนเวลาล่วงไปถึงสามปีจึงสามารถบอกชื่อของนางได้ถูกต้องและได้นางมาเป็นเทวี

อนุภาคการกำเนิดในดอกบัวปรากฏในตอนต้นเรื่องของชาดก คือการถือกำเนิดของนางอาสังกา ดังนี้

...ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัตครองราชสมบัติอยู่ในนครพาราณสี พระโพธิสัตว์ถือกำเนิดในสกุลพราหมณ์ ที่บ้านกาลิกะ เติบโตใหญ่แล้ว ได้รับการศึกษาที่เมืองตักกคิลา บวชเป็นฤๅษี มีหิวมันและผลไม้ในป่าเป็นอาหาร ให้อภิญญาและสมาบัติ

เกิดขึ้นแล้วอยู่ในท้องถื่นป่าหิมพานต์ เวลานั้น สัตว์โลกตนหนึ่ง ถึงพร้อมด้วยบุญ จูติจากดาวดึงส์พิภพ เกิดเป็นเด็กหญิงที่กลีบ บัวกลีบหนึ่งในสระบัว ณ ที่นั้น เมื่อดอกบัวเหลืองเหี่ยวร่วงโรยลง ไป ดอกบัวดอกนั้น ยังกลีบพองท้องป่องอยู่นั้นแหละไม่โรย. ท่าน ดาบสได้มายังสระบัวนั้นเพื่ออาบน้ำ เห็นดอกบัวดอกนั้น คิดว่า เมื่อดอกบัวดอกอื่นๆ ร่วงโรยไปแล้ว แต่ดอกนี้ยังคงกลีบพองท้อง ป่องอยู่ จะมีเหตุอะไรหนอ แล้วผลัดผ้าอาบน้ำลงไป เปิดดูดอกบัว ดอกนั้น เห็นเด็กหญิงคนนั้นแล้วเกิดความสำคัญขึ้นว่าเป็นลูกสาว นำมายังบรรณศาลาเลี้ยงดูไว้

ต่อมานางอายุได้ 16 ขวบ มีรูปร่างสวยงามเลอโฉมเกิน ผิพรรณมนุษย์ แต่ไม่ถึงผิพรรณเทวดา ครั้งนั้น ท้าวสักกะได้ เสด็จมาสู่ที่อุปฐากพระโพธิสัตว์ ท้าวเธอทอดพระเนตรเห็นนาง จึงตรัสถามว่า หญิงนี้มาจากไหน ทรงสดับทำนองที่ได้มาแล้วตรัสถามว่า ควรจะได้อะไรสำหรับหญิงนี้ ท่านดาบสทูลว่า ข้าแต่ มหาบพิตรพระราชสมภารเจ้า ควรจะได้เนรมิตปราสาทแก้วผลึก เพื่อเป็นที่อยู่ และการจัดแจงที่นอนทิพย์ เครื่องประดับประดา วัตถุภรณ์ และโภชนะอันเป็นทิพย์ให้

ท้าวสักกะทรงสดับคำนั้นแล้วตรัสว่า ดีแล้วพระคุณเจ้า แล้วได้ทรงเนรมิตปราสาทแก้วผลึกให้เป็นที่อยู่ของนาง เสร็จ แล้วทรงเนรมิตที่นอนทิพย์ เครื่องประดับประดาวัตถุภรณ์ และ ข้าวน้ำอันเป็นทิพย์ให้ ปราสาทนั้น เวลานางขึ้น ก็ลดต่ำลงมา สถิตอยู่ที่ยี่พื้นดิน แต่เวลานางลงแล้ว ก็เลื่อนขึ้นไปลอยอยู่บน อากาศ นางท้าวตรปฏิบัติพระโพธิสัตว์อยู่ในปราสาท... (พระสูตร และอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย ชาดก เล่ม 3 ภาคที่ 5, 2543: 53-54)

น่าสังเกตว่าเนื้อหาของอรรถกถาเรื่องอาสังกชาดกกับคาถาไม่สัมพันธ์กัน คาถากล่าวถึงความหวัง (ธรรมดาความหวังที่มีผล คือความสมหวังเป็นเหตุให้เกิดความสุข) โดยการยกนิทานซ้อนนิทาน 2 เรื่องที่แสดงให้เห็นถึงการดำรงชีวิตอยู่ด้วยความหวัง คือ นิทานเรื่องที่ 1 คือนิทานเกี่ยวกับเถาวัลย์ชื่ออาสาวดี ในสวนจิตรลดาวันบนเทวโลกชั้นดาวดึงส์ ในผลของมันจะมีน้ำทิพย์เกิดขึ้น เมื่อเทพยดาได้ดื่มน้ำนั้นแค่ครั้งเดียว จะนอนเมาอยู่บนที่นอนทิพย์ถึง 4 เดือน แต่เถาอาสาวดีนั้นหนึ่งพันปีจึงจะออกผล พวกเทพบุตรที่เป็นนักเลงสุรา จึงยับยั้งความกระหายในการดื่มน้ำทิพย์และพากันไปดูเถาต้นหนึ่งๆ ว่า ยังปลอดภัยอยู่หรือไม่ตลอดพันปี ส่วนนิทานเรื่องที่ 2 กล่าวถึงนกยางตัวหนึ่งเกาะอยู่บนยอดเขา ได้บินไปคาบเอาเหยื่อที่สระบัวแห่งหนึ่งแล้วกลับมาช้อนอยู่บนยอดเขา นกยางอยู่ที่นั่นตลอดวัน รุ่งขึ้นจึงคิดว่า เราได้เกาะอยู่อย่างสบายบนยอดเขาถ้าหากเราจะไม่เคลื่อนย้ายไปจากที่ตรงนี้ตลอดวันนี่คงจะเจริญหนอ ในวันนั้นนั่นเอง ท้าวสักกเทวราชทรงทำการย้ายพวกอสูร ได้ความเป็นใหญ่ในเทวโลก ในดาวดึงส์พิภพแล้วทรงดำริว่า ความต้องการของพระองค์ได้ถึงที่สุดแล้วแต่ยังมีใครอื่นที่ความต้องการยังไม่ถึงที่สุดหรือไม่ ท้าวเธอทรงใคร่ครวญอยู่ก็ทรงเห็นนกยางตัวนั้น ได้ทรงบันดาลให้แม่น้ำสายหนึ่งที่อยู่ไม่ไกลจากที่ที่นกยางนั้นเกาะอยู่เต็มไปด้วยหัวงน้ำแล้วส่งน้ำไปทางยอดเขา นกยางเกาะอยู่ยอดเขานั้นนั้นแหละ จิกกินปลาต็มน้ำแล้วอยู่ ณ ที่นั่นตลอดวันนั้น

เนื้อเรื่องปรารภถึงภิกษุที่กระสันจะสึกเนื่องมาจากภรรยาเก่า พระพุทธเจ้าจึงยกเรื่องนางอาสังกามาสาธกว่าเป็นเหตุให้ภิกษุซึ่งในอดีตชาติเป็นพระเจ้าพรหมทัดต้องเสวยทุกข์หนักอยู่ในท้องที่ป่าหิมพานต์ แต่เมื่อพิจารณาเนื้อหาแล้วน่าสังเกตว่า การปรารภเรื่อง คำสอนกับเนื้อหาไม่สอดคล้องกัน พฤติกรรมของนางอาสังกาไม่ได้มุ่งหวังให้เกิดความทุกข์หรือมุ่งหวังให้เกิดโทษจากการหลงใหลมาตุคาม รูปร่างของนางก็ไม่ได้ทำให้พระเจ้าพรหมทัดเกิดความสับสน แต่คำพูดของนางต่างหากที่สอนให้พระเจ้าพรหมทัดมีความอดทนและความหวังจากการเพียรพยายามทำนุขีของนาง เมื่อครบปีที่ 1 พระเจ้าพรหมทัดพยายามทำนุขีของนางแต่ไม่ถูกต้อง ข้าราชการบริหารล้มตายเพราะสิ่งสารพัดที่อยู่ในป่าจึงเกิดความท้อแท้ นางก็ยกนิทานเรื่องที่หนึ่งขึ้นมาเล่าทำให้พระเจ้าพรหมทัดเกิดความหวัง

ขึ้นมาอีก ประชุมเหล่าอำมาตย์เพื่อแสวงหาชื่อของนางไปอีกหนึ่งปี ครบปีที่สองได้ชื่อมาสิบชื่อ เกิดความท้อแท้ อีกนางก็ยกนิทานเรื่องที่สองมาเล่าอีก พระเจ้าพรหมทัดเกิดความหวังขึ้นอีกเป็นครั้งที่สอง เพียรทำนายชื่อของนางไปอีกปีหนึ่งจนเวลาล่วงไปสามปีกับการได้ชื่อมาหนึ่งร้อยชื่อแต่ก็ไม่ถูกต้อง พระเจ้าพรหมทัดบังเกิดความท้อแท้เป็นอันมาก ประารณจะกลับเมืองแต่ขณะที่สนทนากับนางอัสกาก็ได้เผชิญทำนายชื่อของนางได้ถูกต้อง จึงได้นำมาเป็นชายา

อนุภาคการกำเนิดในดอกบัวในอรรถกถาเถรีคาถา นอกจากในอรรถกถาชาดกแล้ว อนุภาคการกำเนิดในดอกบัวยังปรากฏใน *อรรถกถาพระอุบลวรรณาเถรี* ใน อรรถกถาขุททกนิกาย เถรีคาถา ทวาทสกนิบาต โดยเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพระอุบลวรรณาเถรี ซึ่งในอดีตชาติได้เกิดเป็นหญิงสาวชื่อนางปทุมวดี ผู้ถวายข้าวดอกและดอกบัวให้แก่พระพุทธเจ้า พร้อมอธิษฐานขอให้อาณิสสจากการทำทานดังกล่าวทำให้มีบุตรจำนวน 511 คน และมีดอกบัวมารองรับในทุกๆ อย่างที่ว่านางบังเกิดดังนี้

...ครั้งพระกัศสปพุทธเจ้า ก็ถือปฏิสนธิในพระราชมณเฑียรของพระเจ้ากาสิพระนามว่ากิกิ กรุงพาราณสี เป็นพระราชธิดาองค์หนึ่งระหว่างพระพี่น้องนาง 7 พระองค์ ทรงประพตติพรหมจรรย์อยู่ถึง 21,111 ปี สร้างบริเวณถวายพระภิกษุสงฆ์แล้วบังเกิดในเทวโลก

ครั้นจุติจากเทวโลกนั้นแล้วก็กลับมาสู่มนุษยโลกอีกบังเกิดในสถานที่ของคณทำงานด้วยมือตนเองเลี้ยงชีวิต ในหมู่บ้านตำบลหนึ่ง วันหนึ่งนางกำลังเดินไปกระท่อมกลางนา ระหว่างทางเห็นดอกปทุมบานแต่เข้าประตูในสระแห่งหนึ่ง จึงลงสู่สระนั้นเก็บดอกปทุมนั้นและไปปทุม สำหรับใส่ข้าวดอก ตัดรวงข้าวสาธิตที่คันทนา นั่งในกระท่อมคั่วข้าวดอก จัดวางข้าวดอกไว้ 511 ดอก

ขณะนั้น ที่ภูเขาคันธมาถน์ พระปัจเจกพุทธเจ้าองค์หนึ่งออกจากนิโรธสมาบัติ มายืนไม่ไกลนาง นางเห็นพระปัจเจกพุทธเจ้าแล้ว ก็ถือเอาดอกปทุมพร้อมด้วยข้าวตอกลงจากกระท่อม ใส่ข้าวตอกลงในบาตรของพระปัจเจกพุทธเจ้า เอาดอกปทุมปิดบาตรถวาย.

ขณะนั้น เมื่อพระปัจเจกพุทธเจ้าไปได้หน้อยหนึ่ง นางก็ปริวิตกว่า ธรรมดานักบวชไม่ต้องการดอกไม้ จำเราจะไปถือดอกไม้มาประดับเสียเอง จึงไปถือดอกไม้มาจากมือของพระปัจเจกพุทธเจ้า แล้วก็คิดอีกว่า ถ้าพระผู้เป็นเจ้าไม่ต้องการดอกไม้ ก็จักไม่ให้วางไว้บนบาตร พระผู้เป็นเจ้าคงจักต้องการแน่แท้ จึงไปวางดอกไม้ไว้บนบาตรอีก ขอขมาพระปัจเจกพุทธเจ้าแล้ว กระทำความปรารถนาว่า เจ้าพระคุณเจ้าข้า ด้วยผลของข้าวตอกเหล่านี้ของข้าพเจ้า ขอบุตรของข้าพเจ้าจะมีเท่าจำนวนข้าวตอก 511 ด้วยผลของดอกปทุม ขอดอกปทุมจงผุดขึ้นทุกๆ อย่างทั่ว ในสถานที่ข้าพเจ้าบังเกิดแล้วบังเกิดอีก

พระปัจเจกพุทธเจ้าเหาะไปยังภูเขาคันธมาถน์ ทั้งที่นางเห็นอยู่นั้นแล แล้วก็วางดอกปทุมนั้นไว้เป็นเครื่องเซ็ดเท้า ใกล้บันไดเหยียบของพระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลาย ณ เว้นมเขานันทมุลกะ ด้วยผลของกรรมนั้น แม่นางก็ถือปฏิสนธิในเทวโลก นับแต่นางบังเกิดแล้ว ปทุมดอกใหญ่ก็ผุดทุกๆ อย่างทั่วของนาง นางจุติจากเทวโลกนั้นแล้วก็บังเกิดในห้องปทุม ในสระปทุมแห่งหนึ่งใกล้เชิงภูเขา

ตาบสองคตหนึ่งอาศัยเชิงภูเขานั้นอยู่ ตาบสนั้นไปสระแต่เช้าตรู่เพื่อล้างหน้า เห็นดอกปทุมนั้นก็ครุ่นคิดว่า ปทุมดอกนี้ใหญ่กว่าดอกอื่นๆ แต่ดอกอื่นๆ บานแล้ว ดอกนี้ยังตูมอยู่ น่าที่จะมีเหตุในดอกปทุมนั้น จึงลงน้ำจับปทุมดอกนั้น. ปทุมดอกนั้น พอตาบสนั้นจับเท่านั้นก็บาน ตาบสก็เห็นเด็กหญิงนอนอยู่ภายใน

ห้องดอกปทุม และนับแต่เห็นแล้วก็ได้รับความรักประดุจธิดา จึงนำไปบรรณศาลาพร้อมกับดอกปทุมให้นอนบนเตียง

ลำดับนั้น น้านมก็เกิดที่หัวนิ้วแม่มือด้วยบุญญาภาพของนาง เมื่อปทุมดอกนั้นเหี่ยว ดาบสก็นำปทุมดอกอื่นมาใหม่ให้นางนอน นับตั้งแต่นางสามารถวิ่งมาวิ่งไปได้ ดอกปทุมก็ผุดขึ้นทุกอย่างก้าว ผิวพรรณแห่งเรือนร่างของนางก็เหมือนสีทองบัวบก ผิวนางไม่ถึงผิวพรรณเทวดา ก็ล้ำผิวพรรณมนุษย์ เมื่อบิดาไปแสวงหาผล นางก็ถูกปล่อยทิ้งไว้ ณ บรรณศาลา... (อรรถกถา ขุททกนิกาย เถรีคาถา ทวาทสกนิบาต, 2550.)

นอกจากนี้ยังมีการอ้างถึงชื่อนางปทุมวดีใน *อรรถกถาอิสสิคิลิสสูตร* ว่าด้วยประวัติภูเขาสิสิคิลิ ในอรรถกถามัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ อนุปทวรรค ดังนี้

....พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงออกจากนิโรธสมาบัติ ในเวลาเย็นแล้วเสด็จออกจากพระคันธกุฎี มีหมู่ภิกษุแวดล้อมประทับนั่ง ณ ที่ที่เมื่อคนทั้งหลายนั่งแล้วเห็นภูเขาสิสิคิลิ 5 ลูกปรากฏชัด แล้วตรัสบอกภูเขาสิสิคิลิ 5 ลูกเหล่านี้โดยลำดับ ในการตรัสบอกนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้ามิได้มีความต้องการด้วยเรื่องภูเขาสิสิคิลิ แต่เมื่อตรัสบอกภูเขาสิสิคิลิ 5 ลูกเหล่านี้โดยลำดับๆ ก็ย่อมเป็นอันจะต้องตรัสบอกภาวะที่ภูเขาสิสิคิลิเป็นภูเขาสิสิคิลิ (มีชื่อว่า) อิสสิคิลิ (ด้วย) เมื่อตรัสบอกเรื่องภูเขาสิสิคิลินั้น ก็จักต้องตรัสบอกชื่อของพระปัจเจกพุทธเจ้า 511 องค์ผู้เป็นบุตรของนางปทุมวดี และความปรารถนาของนางปทุมวดี เพราะเหตุดังกล่าวนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสลำดับของภูเขานี้

บทว่า วิสนฺดา ทิสฺสนฺติ ปวิฏฐา น ทิสฺสนฺติ ความว่า พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลายเสด็จเที่ยวบิณฑบาตในสถานที่ตามสะดวก กระทำภัตกิจแล้ว เข้าไปข้างในโดยกระทำเขานั้นให้เป็น 2 ซีก เหมือนเปิดบานประตูคูใหญ่ในห้องพระเจดีย์ สร้างที่พัก

กลางคืนและที่พักลางวันแล้วอยู่ ณ ที่นั้น เพราะฉะนั้น จึงตรัส
อย่างนั้น

บทว่า อิเม อีสี้ ได้แก่ พระปัจเจกพุทธธาตุีเหล่านั้น ก็
พระปัจเจกพุทธธาตุีเหล่านั้นได้อยู่ในภูเขานั้นตั้งแต่เมื่อไร ได้ยิน
ว่า ในอดีตกาล เมื่อพระตถาคตยังไม่อุบัติขึ้น กุลธิดาผู้หนึ่งใน
หมู่บ้านแห่งหนึ่งชานเมืองพาราณสี ใฝ่หาอยู่ ได้ถวายดอกบัว
ดอกหนึ่งกับข้าวดอก 511 ดอกแก่พระปัจเจกพุทธเจ้าองค์หนึ่ง
ตั้งความปรารถนาให้ได้บุตร 511 คน ก็พอดีขณะนั้น พราณล่า
เนื้อ 511 คนได้ถวายเนื้อ (ย่าง) อันอร่อยแล้วตั้งความปรารถนา
ว่า ขอให้พวกเราได้เป็นบุตรของนาง

นางดำรงตลอดกาลกำหนดชั่วอายุแล้วไปเกิดในเทวโลก
จุติจากเทวโลกมาเกิดในกลีบดอกบัวในชาติสระ (สระที่มีอยู่เอง
โดยธรรมชาติ) พระดาบสองศกหนึ่งไปพบเข้าก็เลี้ยวไว้. เมื่อนาง
กำลังเที่ยวเล่นนั้นแหละ ดอกบัวทั้งหลายผุดขึ้นจากพื้นดินทุก ๆ
ย่างเท้า. พราณป่าคนหนึ่งพบเข้า จึงกราบทูลแด่พระเจ้าพาราณสี.
พระราชาทรงนำนางนั้นมาแต่งตั้งให้เป็นอัครมเหสี... (อรรถกถา
มัชฌิมนิกาย อุปปัฏฐกสutta อนุปทวรรค, 2550)

อนึ่งอนุภาคการกำเนิดในดอกบัวยังปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก โดยได้
ปรากฏใน อุบลวรรณาเถรียาปทานที่ 9 พุทธวังสะ-จริยาปิฎก ว่าด้วยบุพจริยาของ
พระอุบลวรรณาเถรี ดังนี้

...หม่อมฉันจะร่างกายมนุษย์แล้ว ได้ไปสู่สวรรค์ชั้น
ดาวดึงส์จุติจากนั้นแล้วมาเกิดในสกุลใหญ่ในพวกมนุษย์ ได้ถวาย
ผ้าอย่างดีมีสีเหลือง เนื้อเกลี้ยง แก่พระอรหันต์องค์หนึ่งเคลื่อน
จากอัทธพานั้นแล้ว ไปเกิดในสกุลพราหมณ์ในเมืองอริฏฐะ เป็น
ธิดาของพราหมณ์ชื่อติริฏิวัจจะ มีชื่อว่าอุมมาทันตีมีรูปงามเป็นที่

จงใจให้ยินดี เคลื่อนจากอัฐภาพนั้นแล้วไปเกิดในสกุลหนึ่งซึ่งไม่มีความในชนบท เป็นผู้ชวนขายผ้าไร่ข้าวสาลี ในครั้งนั้น หม่อมฉันได้เห็นพระปัจเจกพุทธเจ้าองค์หนึ่ง ได้ถวายข้าวดอกหำร้อยดอก กับดอกปทุม ปรารภนาให้มีบุตร 500 คน เมื่อมีบุตรเท่านั้นแล้ว ได้ถวายน้ำผึ้งแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า

เคลื่อนจากอัฐภาพนั้นแล้ว ได้เกิดในป่าที่มีสระบัว ได้เป็นพระมเหสีของพระเจ้ากาสิเป็นที่ทรงสักการะโปรดปาน มีพระราชโอรสครบ 500 องค์ เมื่อพระราชบุตรเหล่านั้นทรงเจริญวัยแล้วไปทรงเล่นน้ำ ทรงเห็นดอกบัวเข้าแล้ว ต่างก็นำมาเฉพาะองค์ละดอก หม่อมฉันนั้นไม่มีดอกบัว เพราะพระราชบุตรเหล่านั้นเก็บเสีย ก็มีความโศก เคลื่อนจากอัฐภาพนั้นแล้ว ไปเกิดในหมู่บ้านข้างภูเขาอิสิคิลิ เมื่อพวกบุตรของหม่อมฉันรู้ธรรมของพระปัจเจกของพระพุทธเจ้าแล้ว นำยาคุไปถวาย บุตร 8 คน ได้บวชเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า ไปสู่บ้านเพื่อภิกษา ในขณะนั้น หม่อมฉันเห็นเข้าแล้วระลึกได้ มีชีวิตราพล่านออกเพราะความรักบุตร หม่อมฉันมีความเลื่อมใส ได้ถวายยาคุด้วยมือของตนแก่พระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้น หม่อมฉันจุติจากอัฐภาพนั้นแล้ว ไปเกิดในนันทวันในภพดาวดึงส์... (พระไตรปิฎก เล่มที่ 33, พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 25 ขุททกนิกาย อปทาน ภาค 2, 2546)

จากเนื้อหาดังกล่าวแสดงว่าลักษณะการกำเนิดในดอกบัวของนางปทุมวดีปรากฏมาก่อนแล้วในคัมภีร์ชั้นพระไตรปิฎก (แต่ไปปรากฏในอปทาน คาถาประพันธ์แสดงอดีตประวัติพระอรหันตเถระชื่อ พระอุบลวรรณา ไม่ได้ปรากฏในเถรีคาถา) แล้วภายหลังมีการนำมาแต่งเรื่องขยายความในตอนท้ายเรื่องให้พิสดารมากขึ้นในคัมภีร์ชั้นนอรรถกถา ได้แก่ *อรรถกถาพระอุบลวรรณาเถรี*¹ ผลของอนุภาคการถือ

¹ เรื่องราวของนางปทุมวดีใน *อรรถกถาพระอุบลวรรณาเถรี* ตอนท้ายเรื่องมีการกล่าวถึงการตั้งครรภ์และการกำเนิดบุตรทั้ง 511 คน โดยมีบางอนุภาคที่ปรากฏแพร่หลาย

กำเนิดในดอกบัวในพระไตรปิฎกแสดงวัตถุประสงค์และแนวคิดเช่นเดียวกับอรรถกถา คือ แนวคิดเกี่ยวกับอานิสงส์หรือผลของการถวายดอกบัวเป็นทานแก่พระพุทธเจ้า ทำให้นางปทุมวดีได้เกิดในดอกบัวตามที่อธิษฐานไว้

2. อนุภาคการกำเนิดจากการกินน้ำปัสสาวะ คือตัวละครถือกำเนิดขึ้นจากการที่มารดาดื่มน้ำปัสสาวะของบุรุษเพศหรือสัตว์แล้วตั้งครรภ์

อนุภาคการกำเนิดจากการกินน้ำปัสสาวะในอรรถกถาชาดก ปรากฏในอรรถกถาชาดกเรื่อง *อลัมพูสาชาดก* ว่าด้วย อีสสิสิงคตาสถูกทำลายตบะ กล่าวถึง พระศาสดา ทรงปรารภการประเล้าประโลมของนางปุราณหุติยาต่อภิกษุผู้กระสันอยากสึก จึงตรัสว่า ดูก่อนภิกษุ หญิงนี้ก่อความฉิบหายแก่เธอ เธออาศัยหญิงนี้ ยังฉวนให้พินาศ เป็นผู้หลงใหล สลบนอนอยู่สิ้น 3 ปี ต่อเมื่อเกิดสำนึกได้ จึงปริเวทนาอย่างใหญ่หลวง แล้วทรงนำอดีตนิทานมาแสดงดังต่อไปนี้

...ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัตเสวยราชสมบัติอยู่ในพระนครพาราณสี พระโพธิสัตว์บังเกิดในตระกูลพรหมณ์ ผนวชเป็นฤๅษี เจริญวัยแล้ว ถึงความสำเร็จในสรรพศิลปศาสตร์ แล้วบวชเป็นฤๅษี มีมูลผลาผลในป่าเป็นอาหาร ยังอัตภาพให้เป็นไปในป่ากว้าง

ครั้งนั้น แม่เนื้อตัวหนึ่งเคี้ยวกินหญ้าอันเจือด้วยน้ำเชื้อในสถานที่ปัสสาวะของพระดาบสนั้นแล้วดื่มน้ำ และด้วยเหตุเพียงเท่านี้เอง มันมีจิตปฏิพัทธ์รักใคร่ในพระดาบส จนตั้งครมภ์ นับแต่นั้นมาก็ไม่ยอมไปไหน เทียวอยู่ใกล้ๆ อาศรมนั่นเอง พระมหาสัตว์กำหนดดู ก็รู้เหตุนี้ขึ้นทั่วถึง

ในนิทานพื้นบ้านไทย อาทิ การสลับทารกกับท่อนไม้ การนำทารกไปทิ้งแม่น้ำ ซึ่งน่าสนใจศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของอนุภาคดังกล่าวต่อไป.

ต่อมา แม่เนื้อคลอดบุตรเป็นมนุษย์ พระมหาสัตว์จึงเลี้ยงทารกนั้นไว้ ด้วยความรักใคร่ว่าเป็นบุตร ตั้งชื่อให้ว่า อีสสิงคกุมาร ในเวลาต่อมา พระมหาสัตว์จึงให้อีสสิงคกุมารผู้เลี้ยงมาแล้วบวช ในเวลาตนชราลง ได้พาตาสกุมารนั้นไปสู่นารีน... (พระสูตรและอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย ชาดก เล่ม 3 ภาคที่ 7, 2543: 639-640)

นอกจากนี้มีการอ้างถึงตัวละครชื่อเดียวกันคือ อีสสิงคกุมาร ในอรรถกถาชาดกอีกเรื่องหนึ่งคือ *นพินิกชาดก* ดังนี้

...ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัตเสวยราชสมบัติ ในกรุงพาราณสี พระโพธิสัตว์บังเกิดในตระกูลพรหมณ์มหาศาล ชื่อว่า อุทิจจะ พอเจริญวียแล้วได้ศึกษาเล่าเรียนศิลปะจนจบแล้ว บวชเป็นภิกษุทำฌานและอภิญญาให้บังเกิดขึ้นแล้ว ก็สำเร็จการอยู่อาศัยในหิมวันตประเทศ.

เพราะอาศัยเหตุนั้น โดยนัยดังที่ได้กล่าวมาแล้วในอัลัมพูสาชาดก นั้นแน่แล นางเนื้อตัวหนึ่งจึงตั้งท้องแล้วคลอดลูก เขาได้มีชื่อว่า อีสสิงโค เทียว ต่อมาบิดาได้ให้เขาผู้เจริญวียแล้ว บวช ศึกษาเล่าเรียนการปริกรรมกสิณ. มีข้ามนานนัก เขาก็ทำฌานและอภิญญาให้บังเกิดขึ้นได้ จึงได้เล่นอยู่ด้วยความสุขอันเกิดแต่ฌาน ได้เป็นผู้มีตบะกล้าแข็ง มีตบะอย่างยอดเยี่ยม มีอินทรีย์อันชนะอย่างดียิ่ง... (พระสูตรและอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย ชาดก เล่ม 4 ภาคที่ 1, 2543: 10)

การกำเนิดของอีสสิงคกุมาร ในอรรถกถาชาดก แสดงให้เห็นว่าลักษณะการกำเนิดจากการกินน้ำปัสสาวะของตัวละครเอกเป็นกลวิธีการสร้างลักษณะเด่นของตัวละครให้เป็นผู้ที่มีความบริสุทธิ์ สอดคล้องกับการถือศีลพรหมจรรย์จนทำให้ตบะกล้าแข็ง กระทั่งเป็นเหตุให้พระอินทร์ต้องการทำลายตบะ จนต้องส่งนางฟ้าลงมา

ทำลายตบะของดาบสใน*โศกนิพนธ์* และแนะนำให้พระราชแค้นนักสิริรัฐส่งพระราชธิดาคือนางนพินิกาไปทำลายตบะของดาบสเพื่อให้เกิดฝนตกใน*นพินิกาชาดก* นอกจากนี้คุณลักษณะของตัวละครดังกล่าวยังแสดงให้เห็นว่าการที่ตัวละครไม่ได้มีมารดาเป็นมนุษย์ ทำให้ไม่มีโอกาสเห็นสตรีเพศเลยตั้งแต่เกิด จึงเกิดความสมเหตุสมผลเมื่อมีสตรีมาทำลายตบะให้เกิดความหลงใหลในการเสพเมถุนจนเสื่อมญาณ

อนุภาคการกำเนิดเห็นธรรมชาติในปัญญาสชาดก

1. อนุภาคการกำเนิดในดอกบัว ปรากฏในชาดกเรื่อง *โสณันทชาดก* และ *วรรณุชชาดก* ใน *โสณันทชาดก* เนื้อหาตอนต้นกล่าวถึงการกำเนิดของนางปทุมวดี ที่ได้รับความช่วยเหลือจากพระอินทร์ให้มาเกิดในดอกบัวและได้รับการเลี้ยงดูจากวิสุทธิดาบส พระโสณันทกุมารได้เสด็จประพาสป่า เทพบุตรแปลงกายเป็นกวางทอง ล่อพระโสณันทกุมารให้ไล่ตามจนมาถึงที่อยู่ของนางปทุมวดี พระโสณันทกุมารได้นางเป็นภรรยา พานางกลับไปอภิเษกเป็นชายาในเมืองพาราณสี

ส่วนใน *วรรณุชชาดก* ปรากฏในเนื้อหาตอนที่กล่าวถึงการกำเนิดของนางบุษบาที่ถือกำเนิดในดอกบัว และฤๅษีสลบดาบสไปพบ จึงเลี้ยงไว้ ต่อมาวเรन्द्रพี่ชายของวรรณุชได้มาเรียนวิชากับฤๅษีสลบ เมื่อเรียนวิชาจบดาบสได้ยกนางบุษบาให้ ต่อมาวเรन्द्रออกตามหามารดาและได้สร้างเมืองขึ้นชื่อว่าสากลนคร

อนุภาคการกำเนิดในดอกบัวในปัญญาสชาดกแสดงให้เห็นความพิเศษของนางในดอกบัว ว่ามีความเหมาะสมและคู่ควรกับพระเอก พระเอกจะต้องมีความสามารถถึงจะได้นางมาครอบครอง เช่นเดียวกับใน *วรรณุชชาดก* ที่วเรन्द्रต้องรู้เรียนวิชากับพระฤๅษีจนสำเร็จจึงจะได้ครอบครองนางในดอกบัว

2. อนุภาคการกำเนิดจากการกินน้ำปัสสาวะ

ใน *สีหนาทชาดก* กล่าวถึงการกำเนิดของพระโพธิสัตว์ ซึ่งมารดาเป็นนางสุญญาที่ตั้งครรภ์จากการดื่มน้ำปัสสาวะในรอยเท้าช้างซึ่งเป็นเวลาหกลดเทพบุตรแปลงกายลงมา ขณะนั้นท้าวสักกเทวราชเชิญพระโพธิสัตว์ลงมาปฏิสนธิในครรภ์ของนาง

นางจึงถูกไล่ออกจากเรือนของนายคามโกชกเพราะนางมีครรภ์โดยไม่สามารถบอกได้ว่าชายใดเป็นสามี ต่อมานางจึงคลอดบุตรชายชื่อว่า สีหนาท เมื่อสีหนาทอายุได้ 15 ปีก็ได้ออกเดินทางตามหาบิดา

อนุภาคการกำเนิดจากการกินน้ำปัสสาวะในปัญญาสชาดกเรื่อง สีหนาทชาดก ก่อนหน้านี้มีความสำคัญกับเนื้อเรื่องเนื่องจากการสร้างลักษณะพิเศษให้ตัวละคร อีกทั้งยังเป็นเงื่อนไขให้ตัวละครเอกต้องออกเดินทางตามหาพ่อซึ่งเป็นช้าง เป็นการเปิดโอกาสให้ตัวละครได้ผจญภัยในวัยหนุ่ม โครงเรื่องลักษณะดังกล่าวคล้ายคลึงกับนิทานแบบเรื่องนางผมหมอนในนิทานไทย

อนุภาคการกำเนิดเหนือธรรมชาติในตำนานและนิทานพื้นบ้านไทย

1. อนุภาคการกำเนิดในดอกบัว

อนุภาคการกำเนิดในดอกบัว ในตำนานไทยปรากฏในตำนานเกี่ยวกับนางจามเทวีหลายฉบับได้แก่ พงศาวดารโยนก ราชวงศ์ปทก พงศาวดารเมืองน่าน ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ตำนานมูลศาสนา จามเทวีวงศ์ และชินกาลมาลีปกรณ์ โดยมีเนื้อหากล่าวถึงการกำเนิดของนางจามเทวี ธิดาบุญธรรมของสุทนต์คล้ายคลึงกัน เนื่องมาจากในอดีตมีเมืองเมืองหนึ่งชื่ออินทสาเกต พระยาอินทสาเกตได้นำมะม่วงจากพระเจ้าอโศก 111 ผลมาปลูกและโตเป็นต้นเดียว มี 5 กิ่งทั้งงามมาก ตั้งอยู่นานตราบนานมีพระพุทธรูปเจ้าสามพระองค์ที่เคยประทับใต้ต้นมะม่วงนี้ ครั้นถึงสมัยของพระพุทธรูปเจ้าโคตรมะ มะม่วงจึงได้โค่นตายลง เมื่อพระพุทธรูปเจ้าเสด็จมาแล้วได้มานอนที่โคนมะม่วงนั้น ส่วนพระยาอโศก 111 ไม่ทรงทศพิราชธรรม เมื่อก็เลยลุ่มจมกลายเป็นหนองน้ำใหญ่ชื่อว่าหนองมอญ เต็มไปด้วยดอกบัวชนิดต่างๆ มากมาย สุทนต์ได้มาเก็บดอกบัวทุกวัน วันหนึ่งได้พบดอกบัวดอกหนึ่งมีขนาดใหญ่มากกว่าดอกอื่นจึงเอามือแหวกดู ก็พบเด็กผู้หญิงอยู่ในนั้นจึงได้เอามาเลี้ยงไว้และให้ชื่อว่านางจามเทวี เมื่อนางเจริญเติบโตขึ้นเป็นสาวแล้วสุทนต์เห็นว่าไม่เหมาะสมที่จะอยู่กับตน ก็เลยเอานางใส่แพลอยน้ำไปและอธิษฐานให้เทวดาค้ำครอง แพลอยไปถึงเมือง

ละโว้เมื่อเจ้าเมืองทราบเรื่องก็นำนางจามเทวีเข้าเมืองและให้แต่งงานกับเจ้ากัมโพช ราชบุตรของตน

อนุภาคการกำเนิดในดอกบัวในนิทานพื้นบ้านไทย ทั้งสำนวนที่เป็นลายลักษณ์และมุขปาฐะ ปรากฏในนิทานไทยหลายเรื่อง (ปรียาร์ตัน เชาวลิขิตประพันธ์, 2549: 88-112 และ กาญจนา จิตปัญญาววัฒน์, 2542) ได้แก่ นิทานภาคเหนือพบใน *สุวรรณมฆะมหานาคำ เจ้าสุวัตร นางบัวคำ ชิวหาลิ้นคำ อุตสาบาส* ภาคอีสานพบในนิทานเรื่อง *พระสาวกกับนางบัวตูม ท้าวโสวัตร หงส์หิน นางแดงอ่อน จักรชิน พรหมริน อุตสาบาส ฤๅษีตาไฟ* ภาคกลางมีเรื่อง *สุวรรณรัตน์ โม่ป่า* และในภาคใต้ ปรากฏในนิทานเรื่อง *สินธุราช สัปประตนคำกาพย์ และอำไพยราช* โดยอนุภาคการกำเนิดในดอกบัวในนิทานพื้นบ้านทั้งหมด เป็นลักษณะการถือกำเนิดของตัวละครเอกฝ่ายหญิง ลักษณะอนุภาคมี 3 ลักษณะ ลักษณะแรกคือ นางเอกเกิดในดอกบัว และฤๅษีมาพบ แล้วจึงนำไปเลี้ยง ต่อมาพระเอกมาพบและได้นางเอกมาครองครอง ลักษณะที่สองคือนางเอกเกิดในดอกบัวและฤๅษีมาพบ เป็นภรรยาฤๅษี ลักษณะสุดท้ายคือ นางเอกเป็นธิดาพระอินทร์ ลงมาเกิดในดอกบัว พระเอกมาพบและครองรักกัน

จากการศึกษาอนุภาคการกำเนิดในดอกบัวของนางจามเทวีในตำนานเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งการกำเนิดในดอกบัวของนางเอกในกลุ่มนิทานพื้นบ้าน ซึ่งให้เห็นคติและค่านิยมของสังคมไทยที่มีต่อสตรีในอุดมคติ

แม้ยังมีข้อถกเถียงทางวิชาการด้านประวัติศาสตร์ถึงการมีตัวตนของพระนางจามเทวีแห่งอาณาจักรหริภุญไชย แต่ในตำนานและความเชื่อของชาวล้านนารับรู้ตรงกันว่านางจามเทวีเป็นปฐมกษัตริย์แห่งเมืองหริภุญไชย ที่มีบทบาทสำคัญทั้งด้านวัฒนธรรมและการเมืองการปกครองต่ออาณาจักรล้านนา นางจามเทวีจึงมีฐานะเป็นสตรีในอุดมคติที่มีบทบาทเป็นทั้งกษัตริย์และวีรบุรุษของอาณาจักร อนุภาคการกำเนิดในดอกบัวของนางจึงแสดงให้เห็นชาติกำเนิดที่แปลกและพิเศษของนางที่แตกต่างจากคนธรรมดา ซึ่งให้เห็นความแตกต่างระหว่างวีรบุรุษกับคนธรรมดาทั่วไป สอดคล้องกับผลการศึกษาของปรมิษฐ์ จารุรุ (2549: 141-153) ที่ระบุว่าชาติกำเนิด

เป็นประเด็นสำคัญประเด็นแรกที่จะช่วยจำแนกความเป็นบุคคลพิเศษของวีรบุรุษ นอกเหนือไปจากคุณลักษณะอื่นๆ เช่น การมีคุณลักษณะพิเศษต่างจากคนธรรมดา การมีของคู่บุญบารมี การแสดงความสามารถหรือวีรกรรมทางใดทางหนึ่ง การสร้างบ้านเมืองหรือครองเมือง ซึ่งคุณสมบัติดังกล่าวเป็นลักษณะร่วมของวีรบุรุษในตำนานไทย

ส่วนในนิทานพื้นบ้านไทย อนุภาคนางในดอกบัวเป็นการนำเอาคุณลักษณะเด่นของดอกบัวมาเชื่อมโยงกับสตรีที่ชายปรารถนา คือ มีทั้งความงาม ความดี และความบริสุทธิ์ อันเป็นลักษณะของนางเอกในแบบฉบับของนิทานไทยประเภทหนึ่งที่มีการนำไปผลิตซ้ำอยู่เสมอ คนทั่วไปสามารถรับรู้เข้าใจความหมายและคุณค่าของนางเอกกลุ่มนี้โดยไม่ต้องชี้แจง นางในดอกบัวจึงเป็นการสะท้อนค่านิยมของสังคมไทยที่มีต่อสตรี เป็นอีกลักษณะหนึ่งของการแสดงความคิดเห็นว่าสตรีที่ดีควรมีลักษณะเช่นไรสะท้อนผ่านนิทานพื้นบ้าน โดยไม่จำเป็นต้องกล่าวออกมาตรงๆ เหมือนวรรณกรรมประเภทคำสอน (ปริยารัตน์ เชาวลิตประพันธ์, 2549: 112)

2. อนุภาคการกำเนิดจากการกินน้ำปัสสาวะ

อนุภาคการกำเนิดจากการกินน้ำปัสสาวะปรากฏเฉพาะในนิทานพื้นบ้านไทย โดยเฉพาะนิทานพื้นบ้านของภาคเหนือและภาคอีสานแบบเรื่องนางผมหอม ได้แก่ นางผมหอม นางลูกช้าง หอมนาน พรหมจักร สุขวันฉะว้าวหลวง ท้าวคันธนาม และท้าวคันชาม เหตุการณ์หลักที่เกิดขึ้นในนิทานแบบเรื่องลักษณะนี้คือ การดื่มน้ำหรือน้ำปัสสาวะในรอยเท้าช้างแล้วตั้งครรภ์ จากนั้นตัวละครเอกจะออกเดินทางตามหาบิดาซึ่งเป็นช้าง ซึ่งตีความเชิงสัญลักษณ์ได้ว่าการตั้งครรภ์ในลักษณะดังกล่าวเป็นการสื่อสารเรื่องการร่วมประเวณีของชายกับหญิงที่ไม่ออกหน้าออกตา อาจเนื่องมาจากความแตกต่างของฐานะทางสังคมหรือความแตกต่างทางเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ ต่อมาเมื่อให้กำเนิดบุตร บุตรจึงไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม การเดินทางตามหาบิดาจึงเป็นการพิสูจน์สถานภาพอย่างหนึ่งของตัวละคร

อนุภาคการกำเนิดเหนือธรรมชาติกับการดำเนินเรื่อง

ความเหมือนคล้ายของอนุภาคการกำเนิดเหนือธรรมชาติในอรรถกถาชาดก ปัญญาชาดก ตำนาน และนิทานพื้นบ้านไทย แม้จะมีการปรากฏของอนุภาคในเนื้อเรื่องตรงกัน แต่ผลของอนุภาคที่มีต่อเนื้อเรื่องแตกต่างกัน โดยในอรรถกถาและพระไตรปิฎก อนุภาคการกำเนิดในดอกบัว ได้แสดงอานิสงส์หรือผลของการถวายดอกบัวเป็นทานแก่พระพุทธเจ้า ทำให้ตัวละครมาเกิดในดอกบัวตามที่อยู่ฐานไว้ ส่วนอนุภาคการกินน้ำปัสสาวะในอรรถกถาชาดกจะเน้นคุณสมบัติของตัวละคร

ในตำนาน การถือกำเนิดในดอกบัวเป็นการแสดงชาติกำเนิดที่พิเศษของวีรบุรุษ คือ นางจามเทวี ทำให้นางมีลักษณะแตกต่างจากคนทั่วไป ต่อมาจึงกลายเป็นกษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ปกครองเมืองหรืออาณาจักร ในนิทานพื้นบ้าน อนุภาคการเกิดในดอกบัว แสดงความพิเศษในชาติกำเนิดของนางเอก มีบุญญาธิการเหมาะสมและคู่ควรกับพระเอก พระเอกต้องมีความสามารถจึงจะได้นางมาครอบครอง น่าสังเกตว่าความมีบุญญาธิการของนางเอกที่คู่ควรกับพระเอกซึ่งส่วนใหญ่เป็นกษัตริย์นั้น น่าจะได้รับแนวคิดเรื่อง “นางแก้ว” หนึ่งในรัตนะ 7 ประการของพระจักรพรรดิ ในรัตนสูตร วรรณวาทกรรมปรัมผไชติกา อรรถกถาขุททกนิกาย ซึ่งชาวอินเดียโบราณถือว่าเป็นสิ่งที่มีค่าและเป็นของคู่บุญของพระจักรพรรดิ เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยนำชัยชนะมาใช้ในการทำสงครามแผ่ขยายพระราชอาณาเขตและเป็นสิ่งบำรุงความสุขและความมั่งคั่งของพระจักรพรรดิด้วย²

² “รัตนะ” เป็นคำที่นิยมใช้เรียกของดีของวิเศษ สัตว์วิเศษ ตลอดจนคนดีวิเศษต่าง ๆ รัตนะทั้งหลายในโลกนี้มีมาก แต่รัตนะที่ดีวิเศษสูงสุดเป็นยอดรัตนะในทางโลกก็คือจักรพรรดิรัตนะ 7 ประการ ซึ่งทำให้พระเจ้าแผ่นดินเป็นพระจักรพรรดิ และเป็นเครื่องรักษาบำรุงบำเรอพระจักรพรรดิให้เป็นสุขสมบูรณ์ที่สุด จักรพรรดิรัตนะ 7 ประการประกอบไปด้วย จักรแก้ว นางแก้ว ปริณายกแก้ว ม้าแก้ว มณีแก้ว คฤหบดีแก้ว และช่างแก้ว ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ทศนีย์ สิ้นสกุล (2521: 122-166).

การสื่อสารความคิดผ่านอนุภาคการกำเนิดเหนือธรรมชาติ

อนุภาคการกำเนิดเหนือธรรมชาติทั้งสองลักษณะเป็นการสื่อสารความคิดเชิงสัญลักษณ์ที่สะท้อนให้เห็นจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ที่สัมพันธ์กับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมหลายลักษณะ การใช้สัญลักษณ์ดอกบัวในอนุภาคการกำเนิดในดอกบัวเป็นการนำดอกไม้ซึ่งเป็นดอกไม้ประจำพระพุทธศาสนาที่พุทธศาสนิกชนใช้บูชาพระรัตนตรัยมาตั้งแต่โบราณ ดอกบัวจึงนับเป็นสัญลักษณ์ของพระรัตนตรัย นอกจากนี้การที่ตัวละครได้อธิษฐานจิตผ่านการให้ทานโดยดอกบัวในชาติปางก่อนทำให้ในชาตินี้ได้เกิดในดอกบัวหรือมีดอกบัวมารองรับทุกอย่างก้าวที่เกิดขึ้นก็แสดงให้เห็นผลของการสมาทานศีล ความบริสุทธิ์ของศีลจึงคอยปกป้องคุ้มครอง ในแง่นี้ดอกบัวจึงมีสัญลักษณ์เชื่อมโยงกับศีลในพุทธศาสนาด้วย

ส่วนในวรรณคดีบาลีและสันสกฤตดอกบัวถูกใช้เป็นสัญลักษณ์แทนความบริสุทธิ์ ความงาม และความดีงาม ใน *คัมภีร์คิเวปุราณะและกุมารสัทว* ก็ใช้ความงามของดอกบัวมาเปรียบเทียบกับความงามของสตรี อาทิ นางปารวตี พระชายาของพระคิเว³ นอกจากสัญลักษณ์แทนความงามและความบริสุทธิ์แล้ว ดอกบัวยังเป็นสัญลักษณ์แทนการกำเนิดหลายลักษณะ ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ดอกบัวเกี่ยวข้องกับการกำเนิดของเทพเจ้า เช่น พระพรหมกำเนิดมาจากดอกบัวที่ผุดมาจากพระนาภีของพระวิษณุ ผู้บรรทมหลับอยู่บนมหาสมุทรแห่งจักรวาล จึงได้ฉายาว่า ผู้เกิดจากดอกบัว หรือ อัปสโยนิ⁴ ในวรรณกรรมพุทธศาสนาก็มีการสะท้อนแนวคิดเรื่องดอกบัว

³ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน บุปผา เต็งสุวรรณ (2521: 26).

⁴ ในวรรณคดีไทยเรื่อง *รามเกียรติ์* พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช กล่าวถึง ท้าวอโนมาตัน ต้นวงศ์ของพระราม ที่มีกำเนิดมาจากดอกบัวที่ขึ้นมาจากพระอุทรของพระนารายณ์ รวมทั้งการกล่าวถึงนางในกลีบดอกบัวในสระที่อยู่บนนางข้างเอราวัณ ข้างทรงของพระอินทร์ (ข้างที่มี 33 เศียร แต่ละเศียรมีงา 7 กิ่ง ในงาแต่ละกิ่งมีสระ 7 สระ แต่ละสระมีกอบัว 7 บัว แต่ละกอบัวมีดอกบัว 7 ดอก แต่ละดอกมี 7 กลีบ แต่ละกลีบมีนางฟ้าอยู่ 7 นาง แต่ละนางมีบริวารอยู่ 7 คน).

กับพุทธประวัติของพระพุทธเจ้า ยกตัวอย่างเช่นใน พระปฐมสมโพธิกถา กล่าวถึง พระสุบินนิมิตของนางสิริมหามายาเมื่อพระโพธิสัตว์จุติลงมาสู่ครรภ์ของพระนาง หนึ่งในนิมิตทั้ง 32 ประการนั้นมีการกล่าวถึงดอกบัวที่โผล่ขึ้นมาจากน้ำ

ในอรรถกถาก็กล่าวถึงการถือกำเนิดในดอกบัวที่ผุดขึ้นมาว่าเป็นการ กำเนิดแบบอุปปาติก (การผุดขึ้นเกิด) การถือกำเนิดที่พิเศษแบบหนึ่ง ดังปรากฏใน อรรถกถา มหาสิหนาทสูตร ว่าด้วยเหตุแห่งการบันลือสิหนาท ใน อรรถกถา มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ สิหนาทวรรค ซึ่งมีการอ้างถึงการกำเนิดของนางปทุมวดีด้วย ดังนี้

...คำว่า โยนิ ในบทนี้ว่า จตสฺโส โข อีมา สาริปุตฺต โยนิ โย เป็นชื่อของส่วนชั้นบัว ของการณบัว ของทางปัสสาวะบัว ส่วนของชั้นนี้ชื่อว่า โยนิ ในบทนี้ว่า ชั้นของนาค 4 ชั้นของครุฑ 4. การณชื่อว่าโยนิ ในบทนี้ว่า ก็การณนั้นเป็นภูมิแห่งการบรรลุนิพพาน. ทางปัสสาวะชื่อว่าโยนิ ในบทนี้ว่า ก็เราไม่เรียกเปตติสมภพทางปัสสาวะ ว่าเป็นพรหมณ์ ก็ในที่นี้ส่วนของชั้น ทาน ประสงค์เอาว่า โยนิ

ในกำเนิดเหล่านั้น สัตว์ที่เกิดในไข่ ชื่อว่าอณฑชะ. สัตว์ที่เกิดในครรภ์ชื่อว่า ขลามพุชะ. สัตว์ที่เกิดในเหงื่อไคล ชื่อสังเสทชะ. สัตว์ที่เกิดขึ้นเฉพาะวันเหตุเหล่านั้น จุผุดขึ้นเกิด ชื่อว่าอุปปาติกะ.

บทว่า อภินิพุกชช ชายนฺติ คือ ย่อมเกิดด้วยอำนาจแห่งการทำลายแล้วออกมา. ท่านแสดงฐานะอันไม่น่าปรารถนาทั้งหลายด้วยบทเป็นต้นว่า ปุติกุณเป. สัตว์ทั้งหลายย่อมเกิดในฐานที่น่าปรารถนามีเนยใส น้ำตาล น้ำผึ้งและน้ำอ้อยเป็นต้นเหมือนกัน. เทพชั้นสูงตั้งแต่จาตุมมหาราชิก ในบทเป็นต้นว่า เทวา จตฺถนุอุปปาติกะเหมือนกัน. ส่วนภุมมเทวดาทั้งหลาย มีกำเนิด 4.

บทว่า เอกจเจ จ มนุสสา ความว่า ในมนุษย์ทั้งหลาย มนุษย์บางพวกเป็นอุปาติกะเหมือนเทวดา. แต่มนุษย์เหล่านั้น โดยมากเกิดจากครรรค์. ในที่นี้ แม้ที่เกิดจากไข ก็เหมือนภาดิยเถระ 2 รูปผู้เป็นบุตรของโกนตะ. แม้ที่เกิดจากเหงื่อไคลก็มี ไปกขรสาติพราหมณ์ และ พระนางปทุมวดีเทวีที่เกิดในกลีบประทุมเป็นต้น. ในวินิปาติกะทั้งหลาย. นิชฌามเปรตและตณ्हิกเปรตเป็นอุปาติกะเหมือนกัน ดุจสัตว์นรกทั้งหลาย. ที่เหลือมีกำเนิด 4. ยักษ์ทั้งหลายก็ดี สัตว์ทั้งหลายมีสัตว์ 4 เท้า นกและงูทั้งปวงเป็นต้นก็ดี ทั้งหมดมีกำเนิด 4 เหมือนวินิปาติกะเหล่านั้น. คติทั้งหลายแม้พึงไปด้วยสามารถแห่งกรรมที่ทำไว้ดีและทำไว้ชั่ว ในบทนี้ว่า ดูก่อนสารีบุตร คติ 4 อย่างนี้แล... (อรรถกถาวิมุตตินิกายมูลปัณณาสก์ สีหนาทวรรค, 2549)

นอกจากนี้เอเดรียน สโนดกราส (2537: 249) ยังได้แสดงทัศนะไว้ว่า พุทธศาสนานิกายตันตระ ดอกบัวและครรรค์เป็นสัญลักษณ์ที่มีความหมายเดียวกัน คือเป็นสัญลักษณ์แทนความเป็นเพศหญิง

แนวคิดเกี่ยวกับสัญลักษณ์ของดอกบัวที่กล่าวถึงดังกล่าว เชื่อมโยงกับอนุภาครากำเนิดในดอกบัว ในลักษณะของการเลือกใช้ดอกไม้ที่เป็นสัญลักษณ์สำคัญของพุทธศาสนา ซึ่งมีนัยเกี่ยวกับความงาม ความบริสุทธิ์และการถือกำเนิดมาสื่อสารเหมือนกัน แต่จุดประสงค์ในการแสดงความหมายของดอกบัวมีการปรับเปลี่ยนความสำคัญไปในนิทานแต่ละประเภท กล่าวคือ ดอกบัวในตำนานหรือนิทานพื้นบ้านเป็นสถานที่พิเศษที่ให้ตัวละครถือกำเนิด เป็นการถือกำเนิดที่มุ่งแสดงความงาม ความบริสุทธิ์ และความมีบุญญาธิการของตัวละคร โดยเฉพาะตัวละครฝ่ายหญิง ขณะที่ในอรรถกถา ดอกบัวมีความหมายถึงเครื่องมือหรือปัจจัยที่ทำให้ตัวละครประสบผลสำเร็จจากการถวายเครื่องมือแก่นางพทุมเจ้า ดังพฤติกรรมของนางปทุมวดี ทั้งนี้ น่าสนใจว่าอนุภาครากำเนิดในดอกบัวอาจจะเป็นที่มาของการถือกำเนิดในลักษณะอื่นๆ อีกหลายรูปแบบในนิทานพื้นบ้าน เช่น การถือกำเนิดในผลไม้

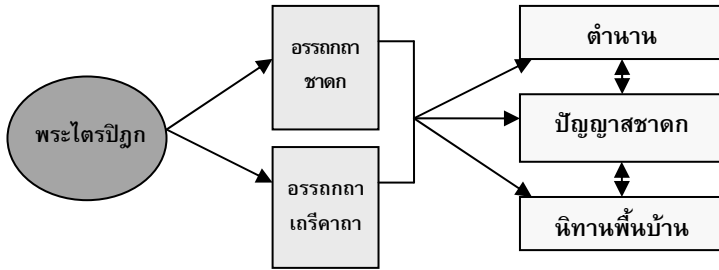
อาทิ น้ำเต้า ผลมะตูม หนูน/ผักจีว เพราะเป็นการสื่อสารด้วยสัญลักษณ์ที่มีแนวคิดเดียวกัน

ในส่วนของอนุภาคการกำเนิดจากการกินน้ำปัสสาวะ นับว่าเป็นการสื่อสารแนวคิดเชิงสัญลักษณ์ที่ค่อนข้างชัดเจน เนื่องจากน้ำและอสุจิเป็นสัญลักษณ์ของการให้กำเนิดและความอุดมสมบูรณ์ ในขณะที่ปัสสาวะเป็นของเหลวที่ออกจากร่างกายของมนุษย์เพศชายในช่องทางเดียวกัน โดยนัยนี้ น้ำปัสสาวะและอสุจิจึงสื่อความหมายคล้ายคลึงกัน

ความสัมพันธ์ของแนวคิดเรื่องอนุภาคการกำเนิดเหนือธรรมชาติ

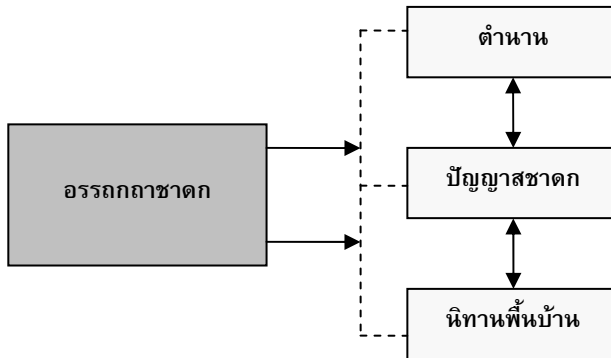
อนุภาคการกำเนิดเหนือธรรมชาติทั้งอนุภาคการกำเนิดในดอกบัวและอนุภาคการกำเนิดจากการกินน้ำปัสสาวะ ที่ปรากฏในอรรถกถาชาดก อรรถกถาเถรีคาถา รวมทั้งในตำนาน ปัญญาสาตก และนิทานพื้นบ้านไทย อาจแสดงให้เห็นข้อสันนิษฐานเรื่องความสัมพันธ์ทางด้านความคิดที่สอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมผ่านข้อมูลทางวรรณกรรมดังนี้

ลักษณะการกำเนิดของตัวละครที่ถือกำเนิดในดอกบัว น่าจะเป็นแนวคิดที่ปรากฏในพระไตรปิฎกซึ่งเป็นคัมภีร์ทางพุทธศาสนาที่เก่าแก่ที่สุดก่อนเป็นขั้นต้น ต่อมาจึงมีการขยายความคิดดังกล่าวในคัมภีร์ชั้นอรรถกถา ซึ่งปรากฏแนวคิดดังกล่าวทั้งในอรรถกถาชาดกและอรรถกถาเถรีคาถา ก่อนที่แนวคิดดังกล่าวจะขยายขอบเขตไปเป็นอนุภาคการกำเนิดในดอกบัวในวรรณกรรมประเภทตำนาน ชาดกนอกนิบาต และนิทานพื้นบ้าน ดังแผนภูมิ

แผนภูมิภาพ 1 แสดงความสัมพันธ์ของแนวคิดเรื่องอนุภาคการกำเนิดในดอกบัว

ส่วนการกำเนิดของตัวละครจากการที่มารดาได้กินน้ำปัสสาวะนั้นน่าจะเป็นแนวคิดที่ปรากฏในคัมภีร์ชั้นอรรถกถา ก่อนจะแผ่ขยายความคิดไปยังกลุ่มวรรณกรรมที่เป็นตำนาน ชาดกนอกนิบาตและนิทานพื้นบ้านในชั้นหลัง ดังแผนภูมิ

แผนภูมิภาพ 2 แสดงความสัมพันธ์ของแนวคิดเรื่องอนุภาคการกำเนิดจากการกินน้ำปัสสาวะ

อย่างไรก็ตามการหยิบยืมและถ่ายโอนแนวคิดดังกล่าว ผู้สร้างสรรค์วรรณกรรมก็ได้ประยุกต์ให้เข้ากับจุดประสงค์ของเนื้อเรื่องด้วย ทั้งในแง่ของการสร้างจุดเด่นในเรื่อง ทำให้เนื้อหามีความน่าสนใจ น่าติดตาม ทำให้การดำเนินเรื่องเป็นไปอย่างสมเหตุสมผล สอดคล้องกับแก่นเรื่องหรือแนวคิดของเรื่องที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอ

สรุป

จากการศึกษาลักษณะอนุภาคการกำเนิดเหนือธรรมชาติในวรรณคดีชาตก ปัญญาชาตก ตำนาน และนิทานพื้นบ้านไทย สองอนุภาคเด่นคือ อนุภาคการกำเนิดในดอกบัวและอนุภาคการกำเนิดจากการกินน้ำปัสสาวะจนตั้งครรภ์ พบว่า วัตถุประสงค์ของการใช้อุณภาคดังกล่าวสอดคล้องกับการดำเนินเรื่องและประเภทของวรรณกรรม ส่วนที่มาของแนวคิดในการสร้างสรรค์อนุภาคการกำเนิดเหนือธรรมชาติ ทั้งสองลักษณะสันนิษฐานว่ามีพื้นฐานความคิดไม่ต่างกัน ทั้งนี้ผู้สร้างสรรค์อาจจะมีการหยิบยืมและถ่ายโอนความคิดดังกล่าว เพื่อนำมาประยุกต์ให้เข้ากับบริบททางวัฒนธรรมของผู้สร้างและผู้เสพวรรณกรรม

บรรณานุกรม

- กาญจนา จิตปัญญาวุฒน์. 2542. การศึกษาวิเคราะห์การกำเนิดในลักษณะเหนือธรรมชาติของตัวละครสำคัญในวรรณกรรมชาตกนอกนิบาตล้านนา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาและวรรณกรรมล้านนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ตำนานเชียงใหม่ปางเดิม. 2537. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับโบราณ อักษรไทยวน. 2514. พระนคร: สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี.
- ทัศนีย์ สันสกฤต. 2519. จักรพรรดิราชย์ในคติอินเดีย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุบผา เต็งสุวรรณ. 2521. บัวในวรรณคดีบาลีและสันสกฤต. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปรมิษฐ์ จารุวรรณ. 2549. ความขัดแย้งและการประนีประนอมในตำนานปรัมปรา
ไทย. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประคอง นิยมมานเหมินท์. 2543. นิทานพื้นบ้านศึกษา. กรุงเทพฯ: โครงการตำรา
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปรียารัตน์ เชาวลิตรประพันธ์. 2549. การสมพาสที่ผิดธรรมชาติในนิทานไทย:
การศึกษาอนุภาคทางคติชนวิทยา. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่
ผลงานทางวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระไตรปิฎก เล่มที่ 33 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 25 ขุททกนิกาย อปทาน ภาค 2. 2546.
พระสูตรและอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย ชาดก. 2543. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ:
มหามกุฏราชวิทยาลัย.

รัตนปัญญาเถระ, พระ. 2510. ชินกาลมาลีปกรณ์. แปลโดย แสง มนวิฑูร. เชียงใหม่:
มิตรนราการพิมพ์. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์แด่นายกี นิยมมานเหมินท์ เนื่องใน
วันเปิดตึก “นิยมมานเหมินท์-ชุติมา” โรงพยาบาลนครเชียงใหม่).

ศิลปากร, กรม. 2516. ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 61. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.

ศิลปากร, กรม. 2542. ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 1. กรุงเทพฯ:
กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์.

ศิลปากร, กรม. 2545. ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 7. กรุงเทพฯ:
กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์.

สงวน โชติสุขรัตน์. 2515. ประชุมตำนานลานนาไทย. พระนคร: โอเดียนสโตร์.

สนอดกราส, เอเดรียน. 2537. สัญลักษณ์แห่งพระสฤป. แปลโดย ภัทรพร สิริกาญจน์
และคณะ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อรรถกถา ขุททกนิกาย เถรีคาถา ทวาทสกนิบาต. 2550. อรรถกถาอุบลวัณณาเถรี
คาถา. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://84000.org/tipitaka/attha/attha.php?b=26&i=465&p=1>. [วันที่เข้าถึง 16 พฤศจิกายน 2555].

อรรถกถา มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ สีหนาทวรรค. 2549. อรรถกถา महासिंहनाท
สูตร. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก

<http://84000.org/tipitaka/attha/attha.php?b=12&i=159&p=1>.

[วันที่เข้าถึง 16 พฤศจิกายน 2555].

อรรถกถา มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ อนูปทวรรค. 2550. อรรถกถา อีสิลิสูตร.

[ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก

<http://84000.org/tipitaka/attha/attha.php?b=14&i=247&p=1>.

[วันที่เข้าถึง 16 พฤศจิกายน 2555].

อุบลวรรณาเถรียาปทาน. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก

http://84000.org/tipitaka/pitaka_item/r.php?B=33&A=5086&w=

อุบลวรรณาเถรี. [วันที่เข้าถึง 16 พฤศจิกายน 2555].